

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Rituální význam tance

Vedoucí práce: ThLic. Michaela Vlčková, Th.D.

Autor práce: Michaela Charvátová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3

2016

1

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Velké díky patří mé vedoucí práce, paní Th.Lic. Michaele Vlčkové Th.D., za cenné rady, odborné vedení, podnětné rady a její trpělivost. Také bych chtěla touto cestou poděkovat své rodině, za její podporu a především za poskytnutí času pro možnost pracovat na tomto textu.

Obsah

Úvod	5
1. Tanec a jeho význam	7
1.1 Pravěk	7
1.2 Starověk	8
1.3. Středověk	10
1.4 Novověk.....	14
1.5. Tanec v současnosti	15
2. Rituál.....	18
2. 1. Uplatnění rituálů v archaických a tradičních kulturách	19
2. 2. Rituály a současná společnost.....	21
3. Rituální charakter tance	24
3.1 Tanec a rituály spojené s ročním cyklem.....	24
3. 2. Tanec a přechodové rituály spojené s mezními situacemi lidského života.....	27
4. Tanec, rituál a jejich funkce pro fyzický a duševní zdraví	29
4.1. Význam tance pro naše zdraví	29
4.2. Orientální tanec, původ a jeho vliv na fyzické a duševní zdraví	30
4.3. Využití tance v terapii.....	32
4. 4. Formy taneční terapie	33
4. 5. Hodnocení taneční terapie	34
5. Tanec a rituál ve volném čase.....	36
Závěr	38
Seznam použité literatury:	39
Abstrakt	41
Abstract	42

Úvod

Neznámý autor citátu tvrdí " Umíš-li mluvit, umíš zpívat - Umíš-li chodit, umíš i tančit." Tanec je určitou formou umění, stejně jako např. umění výtvarné. Je i předmětem zkoumání a bádání. Již v dávných dobách byl tanec součástí různých oslav, svátků, ceremonií.

Pro člověka je tanec přirozeným vyjádřením. Můžeme ho také považovat za jakýsi způsob neverbální komunikace. Tancem mohou lidé vyjádřit své pocity a emoce, ve spojení s druhými lidmi může tanec sloužit jako prostředek komunikace, souznění, společné radosti. Již dítě v útlém věku reaguje na hudbu pohybem. Z toho vyplývá, že tanec je neodmyslitelně spojen s hudbou, rytmem. Podle určitých rytmů pak můžeme rozlišovat různé druhy tance.

Rituál pochází z latinského slova ritualis, což znamená obřadný. Je to soubor potvrzených, prováděných pravidel, které vytvářejí rutinní charakter. Rituály mohou být jak společenské, tak individuální, záleží na funkci rituálu. Mají význam integrační, čímž se zařazují do společenského života a snaží se nastolit určité obyčeje nebo zvyky. Aniž si to společnost uvědomuje, vepsané zvyky, které se předávají jako významné dary, po staletí používáme a patří k našemu dědictví, které stále udržujeme. Jen jsme zaměnili slovo rituál za pověru nebo tradici. Význam však zůstává stejný.

Od dětství jsem ráda tančila, ovšem až ve svých 20 letech jsem se začala zabývat tancem do hloubky, a to sice tancem orientálním. Tento druh tance měl velký vliv na můj život a na mé vnímání významu tance, protože mi výrazně pomohl po zdravotní stránce. Na základě mého pozitivního vztahu k tanci jsem si proto vybrala toto téma jako téma své bakalářské práce.

Cílem mé práce je zabývat se významem tance pro jedince i pro společnost, jeho rituální charakter a význam pro duševní i fyzické zdraví člověka.

Tato práce se na začátku věnuje historii tance, jeho postupným vývojem v jednotlivých dějinných etapách až po současnost, poté se zabývá významem rituálů a jejich uplatnění v dnešní společnosti. Další kapitola představuje tanec jako rituální aktivitu, čtvrtá kapitola řeší využití tance jako alternativní možnost

prevence pro zdraví člověka. Poslední kapitola vysvětluje, proč je vhodné provozovat tanec ve volném čase.

Pro sepsání tohoto textu jsem se opírala především o tyto zdroje: Blížková J. *Úvod do taneční terapie*, Coluccia P. *Umění břišního tance*, Čížková K. *Tanečně-pohybová terapie*, Dosedlová J. *Terapie tancem*, Eliade *Posvátné profánní*, Herrs J. *Svátky bláznů a karnevaly*, Karlová J. *Slavnosti a rituály ...*, Lukianos *O tanci*, Schmitt J.C. *Svět středověkých gest*.

1. Tanec a jeho význam

Podle dochovaných zdrojů je tanec starý jako lidstvo samo. Již v počátečních dobách používali lidé tanec k uctívání božstva, doprovázel různé druhy rituálů, pomáhal k lovení zvěře nebo také v bojích. Pravěcí lidé se snažili pomocí tance napodobit zvířecí pohyby, aby mohli snáze ulovit potravu. V době antiky se pomocí tance národy dorozumívaly, lidé si byli vědomi komunikačních bariér, ty se měly odstranit za pomoci různých tělesných a mimických pohybů, které byly pochopitelné pro všechny.¹ Každý tanec má záměr. Je to pohyb, který má taneční myšlenku vedoucí k tanečnímu představení, kdy tělo je použito jako nástroj. Tanec nemůže existovat bez rytmu a užíváme ho jako symbol identity nebo k rekreaci.²

1.1 Pravěk

V pravěku byl tanec nedomyšlitelnou součástí mnoha významných rituálů, tančilo se při narození dítěte, na svatbách a také na pohřbech. Při narození dítěte udělali tanečníci kruh kolem novorozeněte a posílali mu svou sílu a energii prostřednictvím tanečních pohybů. Poté každý zúčastněný vzal dítě nechvíli do náruče a nosil je. Během hlavního procesí nesl dítě šaman, vedle kterého šel otec dítěte a náčelník. Dítě v každé chalupě představili a obyvatele vybídli k zařazení do průvodu. To trvalo tak dlouho, dokud v průvodu nebyla celá vesnice a nato obřad zakončili společným tancem. Během svatby zase členové zúčastněných rodin tancem napodobovali boj o člena rodiny, o kterého rodina domluveným sňatkem nechtěla přijít.³ Rituály při pohřbech byly stejně důležité, jako při narození. Lidé dbali o to, aby byla ceremonie řádně provedena a duše mohla nabýt klidu. Rituál byl prováděn tak, že se kolem mrtvého utvořil kruh tanečníků, točili se k němu zády jako symbol opouštění, pak se ho každý dotkl nebo na něj položil hlínu nebo květinu. Jako poslední věc ukazovali tanečníci mrtvému cestu do podsvětí, aby jeho duše brzy našla klid.⁴

---

¹ Srov. LUKIANOS, *O tanci*, 2. Sv. edice, vzdal Jan Rey, 1930.

² Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, Masarykova univerzita v Brně, 1999, ISBN 80-210-2100-4 str. 63-64.

³ Srov. DOSEDLOVÁ Jaroslava, *Terapie tancem*, Grada Publishing a.s., 2012, ISBN 978-80-247-3711-9, str. 17-22.

⁴ Srov. Tamtéž, str. 32.

1.2. Starověk

Tanec nabýval na své důležitosti již ve starověku, z větší části tančili spíše muži než ženy, provozovali ho jak prostí lidé, tak i vladaři a přední pánové, např. bájní Řekové, Trójané a Kréťané byli vynikajícími tanečníky. Neolit spustil éru zemědělství trvající 1 000 let. Vznik vesnic a měst přinesl nástup vládců a hierarchie, začaly se tvořit říše.⁵ Ve starověku se v Egyptě udržovala moc monarchie, kromě této moci se musela uctívat i božská moc. Pro slunečního boha Ré tančil sám farao, pro ostatní zase kněží, pro některé tance byly dokonce tvořeny dobové choreografie. Během svátků tanečníci vystupují v maskách za doprovodu bubnů. Tančí se za prosbu za úrodu země. Existovaly zde také pohřební tance, podobné náboženským, tance ve zbrani a pro zábavu. Ty byly ve své době významnější než náboženské.⁶

Tančilo se během válečných tažení, kdy vojáci v plné zbroji tloukli meči o štíty a přitom poskakovali. Umění tance zaručovalo vojákům jistou obratnost, sílu, vytrvalost, což bylo pro boj velkou výhodou. Příkladem jim mohl jít známý krétský válečník nazývaný Meriones, kterého jeho taneční umění proslavilo. Také hrdina Neoptolem, syn Achilea, jenž byl vynikající bojovník a zároveň tanečník, stál u zrodu tehdy nového tance *pyrhichie*. Lakeidamioňané tančili tanec *karyatis* a Sailové vzdávali úctu bohu Areovi pomocí posvátného a slavnostního tance.⁷ Kréta byla v období 2 000 – 1 500 př. n. l. ústřední pro celé středomoří. Díky své rozsáhlé flotile utvářela obchodní kontakty s ostatními zeměmi. Pro Kréťany byla v náboženském směru nejdůležitější úcta k bohyni Matce a bohyni Země. Pro tento fakt patřila ženám na Krétě vysoká společenská důležitost. Kněžny tančily kultovní tance a tanec s býky tančený muži, patřil ke společenskému životu.⁸ Celé Řecko ve starověku bylo označováno jako tančící země. Mnoho významných řeckých postav hovořilo o tanci, byl důležitý v oblasti výchovy, organizoval se během vojenských příprav. Lukianos dokonce tvrdil, že díky hudebnímu a pohybovému řádu Spartáané vždy vítězili ve svých bojích. Úctu Řekové vzdávali

---

⁵ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 26.

⁶ Srov. tamtéž, 26-28.

⁷ Srov. LUKIANOS, *O tanci*, 2. Sv. edice, vzdal Jan Rey, 1930.

⁸ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 32.

svým bohům specifickými druhy tance, tančilo se také na významných událostech jako byly svatby, pohřby nebo zábavy.⁹

V historii římské říše se vztah k tanci mění podle vlády. V královském období kněžská kolegia Saliů tančila ve válečném čase ve městech, oděna ve vojenském úboru. Zemědělství, které v této době patřilo mezi důstojné zaměstnání, oslavovalo několik svátků během roku, kdy se prováděly taneční a jiné rituály. V prosinci, v době setí, se závodilo ve vozech, taženými mulami. V únoru, při uctívání boha Faunuse (bůh lidské plodnosti), se tančilo v kozích kůžích a během žní byly prováděny podivné tance na kůžích volů.¹⁰ Doba římské republiky byla typická pro svou strohost, střízlivost a logiku, proto v tomto období tance skoro vymizely. Také byzantské říše od tanců opouštěly, ač se nechávaly inspirovat řeckou kulturou. Spíše než námaha, bylo oceňováno pohodlí a okázalý přepych, tím však opouští od rituálů, které byly významné pro důležité události.¹¹

Hudba zaručuje představu o univerzálním pohybu. Podle Platóna a novoplatónistů hudební harmonie ovládá svět. Platón zdůrazňuje důležitost souladu pohybu u malých dětí, jejich spontánní pohyby jsou řízené rytmem, protože harmonický cit řídí lidi. Tanec a hudba by tedy měly být v souladu s kosmickými rytmy, které řídí bohové.¹² Dříve se tanečníci sami doprovázeli zpěvem, poté se zpěv a hudební doprovod přenechával druhým osobám, aby tanečníci mohli šetřit svou energií na tanec a jeho podání. Také bylo nepřípustné, aby byli tanečníci nevzdělaní, jejich povinností bylo orientovat se v historii i současnosti. Tanec tím měl dosáhnout umělecké úrovně, to mělo mimo jiné zaručit i pantomimické taneční vystoupení, které mělo znázorňovat *faktické události*. Je zaznamenána také pověst, kdy tanečník zaujal svým tancem cizince z královského rodu natolik, že si ho vyžádal do svých služeb na post tlumočníka.¹³

Ve Starém zákoně se nenachází mnoho zmínek o tanci. Ve Vulgátě jsou označovány slovem *chorus* a slovesem *saltare* (tančit). Tanec ve Starém zákoně je někdy odsuzovaný, někdy souvisí s tělesnými prožitky, ale většinou slouží k oslavování důležitých okamžiků ve společenském a náboženském životě. Např.

---

⁹ Srov. Tamtéž, str. 36 – 39.

¹⁰ Srov. Tamtéž, str. 41 – 42.

¹¹ Srov. Tamtéž, str. 43 – 44.

¹² Srov. SCHMITT Jean-Claude, *Svět středověkých gest*, Nakladatelství Vyšehrad, 1990, ISBN 80-7021-729-4, str. 41.

¹³ Srov. LUKIANOS, *O tanci*, 2. Sv. edice, vzdal Jan Rey, 1930.

Samuel posílá Saula prorokům, prozrazuje mu účinky prorockého tance, kdy tvrdí, že když se jeho těla zmocní duch Hospodinův, bude v prorockém vyvržení a změni se v jiného muže. Dva zajímavé biblické příklady tance, jsou tanec Aronovy sestry Mirjam pod širým nebem, kdy opěvuje Boha po vítězství Izraelitů nad faraónovým vojskem, a druhý tanec, je tanec Davidův, který tančí před archou úmluvy. Dostane se mu pohrdání od Saulovy dcery Míkal, ten jí však vysvětluje, že nemá strach z ponížení před Bohem. Míkal nato postihne trest neplodnosti.¹⁴ Tyto tance jsou dávány často do protikladu. Řek Jan Zlatoústý je proti divadlu a tanci, podle sv. Ambrože nám Bůh nařizuje tancovat se zbožnou vírou, podle něj věřícího tanec pozvedá do ráje a je třeba rozeznávat tanec těla a ducha. Honorius odvozuje slovo *chorus* od jednoty zpívajících, kdy blažené duše směřují k věčnému životu a od slova *chorea* (tanec). Podle něj se tancovalo v kruhu, aby se znázorňovalo otáčení oblohy, tanec znamenal harmonii planet. Ruce odpovídaly znamení zvěrokruhu, tleskání a dupot zase hromu. Dochovaná svědectví také mluví o tancích v kostelích, mají liturgickou formu. Justin Mučedník mluvil o dětech, které v kostelích zpívaly, hrály a tančily. Jan Zlatoústý chválil zdrženlivost křesťanských tanců a Řehoř Naziánský oslavoval císaře Juliána, aby tancoval způsobem důstojný pro císaře a křesťana.¹⁵

1.3. Středověk

Spojení těla a duše – gesta odhalují tajné pohyby duše v lidském nitru, ukázněné přispívají ke zkcrocení duše a pozdvižení Bohu. Podle antického křesťanství se má za to, že tělo je vězením pro duši a gesta jsou prodloužením těla. Avšak díky gestům může člověk dojít ke spasení. Ve středověku tělo znamenalo „zlo“. Gesta pomáhají vyjadřovat emoce, používají se při smutku. Ve středověku je při rituálech spíše význačná nehybnost těla, určitá strnulost značí posvátnost, slavnostní chůze bývá pomalá. Nehybnost je známka dokonalosti a svrchovatosti. Středověk si spíše cenil držení těla než pohybu, a gesta jsou právě typická pro pohyby rukou. Gesta přišla z pohanských zvyků a jsou pro lidi významná, používají se třeba při škytavce, když si lidé drží pravou rukou levý palec. Pověry, které se pojí s člověkem a zlými silami, jsou pozůstatky z antického

¹⁴ SCHITT Jean-Claude, *Svět středověkých gest*, str. 60-62.

¹⁵ Srov. Tamtéž, str. 41.

modloslužebnictví. Vzrůstající význam gest zapříčinil vývoj pantomimy na scéně, kde jde hlavně o výraz v obličejí a gesta rukou.¹⁶ Tanec se objevoval během bohoslužby, tancem se oslavovaly svátky bláznů nebo svátek Tří králů nebo i slavnosti uspořádané k uvítání krále či panovníka. O Vánocích tančili duchovní různých hodností. Vilém Durand zmiňuje tanec *pelota* tančící se na Velikonoce, řeholníci z Villarceaux pomocí tance oslavují liturgické svátky Neviňátek a svaté Máří Magdaleny. Dříve se tančilo se pro bohy, ale církve začala být k tanci nedůvěřivá, hlavně pokud se provozoval v kostelech. To trvalo celý středověk.¹⁷ Především křesťanství stálo o to, aby byly odstraněny veškeré pohanské obyčeje a zvyky. Úřady a synody duchovním nedovolovali provozovat jakékoliv světské tance, ani se na ně dívat. Pokud však šlo o liturgické tance, ty byly u určitých obřadů vítány. Procesí kanovníků bylo doprovázeno hudebními nástroji a rytmickým pohupováním. V Besanconu, v kostelech u svatého Štěpána a u svaté Máří-Magdaleny tančili velikonoční tanec. Ten měl formu živější než jiné tance během procesí. Během tohoto tance se kanovníci a kaplani chytali za ruce a obcházeli třikrát dokola klášter, to bylo doprovázené zpěvem prvního kráčejíciho. Především mladí ministranti a malí jáhni měli možnost zabavit se roztomilým rozptýlením v podobě tance.¹⁸ Svátky bláznů vnikly na základě literárního díla, který v básni vytvořil Sebastian Brant, narozený ve Strasbourgu roku 1457, báseň se jmenovala *Lod' bláznů*, kde *lod'* byla chápána jako satira. Nedá se s jistotou říci, že motiv básně vznikl na základě reálných událostí, ale i tak u lidí ve světě vzbudil veliký ohlas, jímž se inspirovalo mnoho divadelních představení. Hlavním motivem byly lodě naložené bláznů, kteří putují na svatá místa, protože v těchto dobách se šílenství léčilo molitbami a různými poutěmi.¹⁹ Svátky bláznů znamenaly odplatu podřízených, byly to svátky pokorných, mládeže i dětí, znamenaly dobu pro otočení konvencí. Město se proti těmto svátkům vzpouzelo a snažilo se lid o tento svátek připravit, především o jeho náboženský kontext.²⁰

V našem kulturním prostředí se zmínky o tanci objevují v legendě o Hroznatanově míse. Bohuslav Hroznata, žijící ve 12. Století, vstoupil poté, co mu

---

¹⁶ Srov. SCHMITT Jean- Claude, *Svět středověkých gest*, str. 38.

¹⁷ Srov. Tamtéž, str. 38.

¹⁸ Srov. HEERS Jacques, *Svátky bláznů a karnevaly*, Nakladatelství Argo, Praha 2006, ISBN 80-7203-777-3, str. 70.

¹⁹ Srov. Tamtéž, str. 108-111.

²⁰ Srov. HEERS Jacques, *Svátky bláznů a karnevaly*, str. 139-140.

zemřela manželka se synem, do řeholnického řádu. Svůj závazek vůči bohu chtěl splnit během křížové výpravy, které se nakonec z nejasných důvodů nezúčastnil, ale podle legendy si měl v tomto období z Říma přivést vzácnou mísu s tančícími postavami. Tuto historiku však vyvrátili badatelé z Uměleckoprůmyslového muzea, kteří nakonec prokázali, že Hroznatanova mísa pochází ze 13. století a byla vyrobena ve Francii. Na tomto vzácném artefaktu je vyobrazeno šest arkádových oken a každé okno skýtá dvě postavy, jednu tančící, druhou s hudbním nástrojem v ruce. Poslední okno je pro mnohé nejzajímavější, protože je zde znázorněna tančící postava nikoliv na nohou, ale na ruce. To může být důkazem, že už v těchto dobách vlastnil tanec složité taneční figury.²¹

Ve středověku byl oblíbený májový svátek, kdy na koni přijížděl pěkný jezdec s májkou v ruce a jeho příjezd lidé uctívali tancem a zpěvem. Celkově během dubna se dodržovalo mnoho pohanských tradic, které prosily o bohatou úrodu, s tím byly spojeny světské tance a zpěvy. Tyto jarní křesťanské svátky vycházely ze starých tradic a církve se je snažila nahradit svátky s motivem křesťanské zbožnosti. Důvodem mohlo být to, že pohané, kteří sice přijali křesťanství, se neradi zbavovali zvyku slavit zábavné svátky.²² Goliardi během všech svátků v roce vycházeli do ulic, oděni v prostém oblečení ozdobené rolničkami, tančili a zpívali písně, které se nelichotivě trefovaly do duchovního života, byli vulgární a zesměšňující. Písně byly psané latinsky a německy a lidovějším jazykem. Během slavení svátků vyvolávali zmatek, budili pohoršení nebo naopak všeobecné veselí.²³

Kolem roku 1350 postihuje západní Evropu mor, který má však nový, těžší průběh. Lidé do čtvrtého dne po nakažení umírají. Mezi lidmi narůstala panika, lidé utíkají, některé skupiny jsou obviňováni z šíření moru, jiné to přičítají božímu hněvu. Toto období jde ruku v ruce s hladomorem a válkami, smrt je všudypřítomná, možná proto dochází k pomatení smyslů a z tohoto všeho se rodí tanec smrti.²⁴ Smrt ve středověku byla hmatatelná na každém kroku, lidem byla

---

²¹ Srov. GREMLICOVÁ Dorota, *Stopy tance*, Sborník prací Ústavu pro taneční vědu při Hudební fakultě Akademie múzických umění v Praze, Ermat Praha 2007, ISBN 978-80-7331-118-6, str. 32-36.

²² Srov. HEERS Jacques, *Svátky bláznů a karnevaly*, str. 24-25.

²³ Srov. Tamtéž, str. 29-30.

²⁴ Srov. CORVISIER André, *Tanec smrti*, Volvox Globator, Praha 2002, ISBN 80-7207-439-3, str. 15-16.

velmi blízká, byli si jí silně vědomi. Tanec smrti vznikl na základě vyprávění o muži, který tančil na hřbitově převlečený za kostlivce a vybízel k tanci ostatní lidi.²⁵ Na tento tanec můžeme nahlížet dvěma úhly pohledu. Dle prvního tanec pořádá personifikovaná smrt, podle druhého živý promlouvají s mrtvými. Spíše než o tanec se jedná o pantomimickou hru, mrtví nutí živé, aby se zúčastnili tance nebo spíše průvodu, později utvářeli kruh a rytmicky se pohupovali.²⁶ Díky tištěnému vydání tanců smrti a freskám má svět důkaz o velkém významu těchto tanců. Obrazy znázorňují mrtvé s hudebními nástroji, ti bývají nad obrazem a živí jsou pod ním. Fresky s těmito motivy zdobí i kaple na menších vesničkách.²⁷ Knihtisk dostal tanec smrti mezi obyvatelstvo a na těchto malbách se jen s mírnými odlišnostmi mrtví muži lišili od mrtvých žen.²⁸ Ve Francii tanec smrti propagoval Guyot Marchand svými ilustracemi, v Anglii mnich John Lydgate přišel s přeloženými texty o záznamech tohoto tance a v Itálii dostává toto téma velkou originalitu v podobě uměleckých děl, např. v sochařství i ve tvorbě nábytku.²⁹ Tance smrti jsou více populární ve městech, ale i přesto, že je prosazována myšlenka, že před smrtí jsou si všichni rovni, na obrazech tanců smrti jsou zachycovány společenské třídy, kde vyšší je významnější než nižší.³⁰

Za neznámější středověký tanec je považován kolový, kdy se provádějí drobné úkroky vpravo a vlevo. Ve středověku kolovalo mnoho historek, pověstí a negativních událostí, které způsoboval tanec. I přesto si tanec našel cestičku vedoucí k lidskému životu. Lidé tančili hlavně o masopustu, letnicích, májových slavnostech nebo poutích a posvícení. 14. století dalo vzniku cechovnímu tanci. Dvorské tance byly stálé a neměnné, a tak začaly dostávat jména (moriska, pavana). Různost tkvěla v jejich rytmech a krocích. Oproti tomu selské tance se lišily podle původu vzniku místa. Také v roce 1021 tanečníci z Kolbirgu provozují kolový tanec na hřbitově, kdy pomocí těla pohybující se do taktu a nohama rytmicky dupajících po hrobech, vytváří tanec pro vztah mezi živými a mrtvými.³¹

---

²⁵ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 47-50.

²⁶ Srov. Tamtéž, str. 22-24.

²⁷ Srov. Tamtéž, str. 39-42.

²⁸ Srov. Tamtéž, str. 49.

²⁹ Srov. Tamtéž, str. 74-78.

³⁰ Srov. Tamtéž, str. 104-105.

³¹ Srov. SCHMITT Jean-Claude, *Svět středověkých gest*.

1.4 Novověk

Až během 16. století přináší taneční módu renesanční Itálie. Roste funkce a jméno tanečního mistra, tanec je spojen se zpěvem, hudbou a akrobacií, začíná vznikat balet. V 17. století Francie udává módní takt pro celou Evropu. Mezi nejpopulárnější tance patřilo španělské *sarabande*, *courante*, *volta* a nejvíce *menuet*. Francouzský král Ludvík XIV., který byl mimo jiné i vynikajícím tanečníkem, založil královskou taneční akademii. Na našem území bylo zaznamenáno pouze několik tanců. *Kotek* byl svatební tanec a tančily ho pouze ženy dovádějící po místnosti a poskakující po židlích a stolech. Také tance s názvem *umělec* se tančil na svatbách. Nejoblíbenější byl tanec kolový, ten byl ovšem zakázán městským řádem. Nesmíme zapomenout na pověst o strakonickém dudákovi, který očarovanými dudy donutil tančit každého, kdo ho slyšel hrát. Během 18. století se u nás objevili první taneční mistři, kteří tuto práci vykonávali jako své druhé zaměstnání, nebo koníček.³² Valčík u nás patřil mezi přední společenské tance. Vznikl z volky, byl několikrát zakázán, ale přesto tento tanec nevymizel a díky svému rytmu má až euforické účinky. Typickým českým tancem je polka, svým názvem může zavádět, že pochází z Polska, ale podle zjištěných informací je její autorkou služka Anna Chadimová a jméno pravděpodobně dostala podle svého polovičního rytmu. O několik desetiletí později se rozšířila do celého světa a dostala několik různých podob a názvů.³³

Balet položil základy pro rozvoj dokonalé taneční techniky. Ten začal postupně přecházet z opery do samostatné kulturní jednotky. Romantismus dovršil dnešní podobu úboru pro baletní vystoupení, zbavil tanečnice od přebytečných divadelních kostýmů. Tehdy se stal tanec ukázkou náročných fyzických figur a strojenosti. Až I. Duncanová se rozhodla tancem opět vyjadřovat svou duši, tančila bosa v přírodě a tím se snažila poukázat na krásu improvizovaného tance. Stala se zakladatelkou *moderního výrazového tance*.³⁴

Negativní pohled na tanec způsobila také morová epidemie, díky které vznikl *tanec smrti*. Vyprávěl o strachu ze smrti, ale zároveň se snažil vnuknout myšlenku,

---

³² Srov. tamtéž, str. 52 – 53.

³³ Srov. tamtéž, str. 58 – 59.

³⁴ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 58.

že před smrtí jsou si všichni rovni. Další záporné hodnocení dostával tanec od církve. Ta viděla v tancích hříšnost a bezbožnost, usuzovala, že lidé během tance vypadají, jako by byli posedlí ďáblem. Přesto v 17. – 18. století se těšil velké oblibě ve vyšší společnosti. Byl provozován při korunovacích, královských svatbách nebo svátcích. Působil jako ozdobný materiál, který šlechta používala během svých společenských akcí, díky tomu se stával kulturní součástí. V 18. století se ve Velké Británii používaly dva termíny pro označení tance – tance společenské a tance obřadní.³⁵

Na přelomu 18. - 19. století zachycovala tanec v aristokratickém prostředí Pavlína ze Schwarzenbergu do osobního rukopisného deníku. Zápisky se týkaly především společenských událostí. Kněžna byla sama vynikající tanečnicí a plesy byly její velkou zálibou. Jako mladá dokonce zpívala, tančila a účinkovala v divadelních hrách. S manželem patřili k první společnosti, během masopustního období navštívili čtrnáct plesů během šesti týdnů. Ve svých zápiscích se často zmiňuje o tancích *anglaise*, *allemende* a *contredanse*. Ovšem tyto názvy tanců nikde jinde dochované nejsou, jsou tedy pro naši společnost neznámé a stejně tak i důvod, proč o nich kněžna ve svých denících píše.³⁶ Ve společnosti byla Pavlína velice oblíbená, proto byla často zvána na významné plesové oslavy. Osudnou se jí stal bál konaný na počest sňatku Františka I. s Marií Ludovikou, během kterého taneční sál vzplál od dekorativního osvětlení. Kněžna se do hořícího sálu vrátila v domnění, že v něm zůstala jedna z jejích dcer, která ovšem byla již v bezpečí. Její tělo bylo identifikováno podle nalezených šperků, byla jedinou obětí této slavnosti.³⁷

1.5. Tanec v současnosti

Evropu v začátku 20. století ovlivňovaly tance latinskoamerické a společenské. Latinskoamerické tance vznikaly na jihoamerickém území a byly utvářeny španělskou a portugalskou kulturou, která se do Ameriky dostala během kolonizace. Společenské tance byly zakládány na stylu afroamerických tanců, byly

---

³⁵ Srov. PALVICOVÁ Martina, *Cestami lidového tance*, Masarykova univerzita, Brno 2012, ISBN 978-80-210-6090-6, str. 13 – 15.

³⁶ Srov. GREMLICOVÁ Dorota (ed.), *Tanec a společnost*, Akademie múzických umění v Praze, 2009, ISBN 978-80-7331-162-9, str. 108 – 112.

³⁷ Srov. Tamtéž, str. 113 – 116.

však Evropou zkroceny. Jazz se objevil během občanské války, kdy černoši, známí svou muzikantskou energií, dostali do rukou nástroje, jako byla například trubka a snažili se na ni nějakým způsobem hrát, nebo spíše zpívat. Tímto vznikl nový specifický styl hudby, ve společnosti velmi oblíbený.³⁸

20. století obohatilo kulturní život o mnoho škol moderních tanců. V těchto školách šlo hlavně o to tančit z důvodů vyjádření niterních pocitů, některé choreografie se vrací zpět ke spiritualitě a k rituálům (*Bourcier, 1994*).³⁹ Dnes se tance dělí na klasické a moderní. Klasický tanec poukazuje na fakt, že i po skoro dvě staletí síla některých tanců je transcendentální, má své silné kouzlo, a proto má stále mnoho obdivovatelů. Další tance, které se řadí mezi společenské, jsou tance *standardní* (waltz, tango, slowfox), *latinskoamerické* (samba, rumba, cha-cha-cha, paso doble) a *jazzové* (blues, jive).⁴⁰

Naproti tomu moderní tance hledají nové možnosti, jak vyjádřit pocity pomocí pohybu, snaží se o vytvoření nových kroků a tanečních technik. V padesátých letech se hudební scénou šíří nový tanec jménem *rock'n'roll*. Byl symbolem demonstrace mladých lidí proti stávající společnosti, i tento typ tance prošel určitým vývojem a tvořil další druhy tance, které však už nenabývají takového významu.⁴¹ V 70. letech se z rocku zrodil tanec *beat* a byl oblíbený především pro politickou opozici hippies. V tomto období také přichází styl *disco*, jenž má kořeny v afroamerických tancích. Vyznačuje se elektronickou hudbou a za několik let přechází do populární hudby. Disko má mnoho dalších produktů a dodnes patří mezi nejoblíbenější styl tance, nejspíše pro svou univerzalitu.⁴² V 80. letech se na newyorských ulicích objevuje pouliční tanec *break dance*. Je ovlivněn mnoha tanci, jako je disko a afroamerické a latinskoamerické styly. Tento tanec je fyzicky a akrobaticky náročný, tanečníci se sdružují do skupin a nacvičují nové pohybové kreace, více náročné až fascinující. Skupiny tanečníků vedou proti sobě „taneční války“. Dnes se pořádají různé mistrovské soutěže specializované výhradně pro tento druh tance.⁴³ V 90. letech se na společenské scéně objevuje tanec *techno*.

---

³⁸ Srov. BALAŠ Radoslav, *Tance 20. Století*, Nakladatelství Hanex, Olomouc 2003, ISBN 80-85783-40-1, str. 31 – 33.

³⁹ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 58.

⁴⁰ Srov. BALAŠ Radoslav, *Tance 20. Století*, str. 31-32.

⁴¹ Srov. Tamtéž, str. 41-43.

⁴² Srov. tamtéž, str. 44-47.

⁴³ Srov. BALAŠ Radoslav, *Tance 20. Století*, str. 73-75.

Tento druh tance byl a stále je spojován s drogovou érou, na svět přichází taneční drogy jako jsou LSD, aby pomohly vytvořit tu vhodnou náladu pro tanec. Účinek drog a rytmu hudby zaručoval tanečnickovi absolutní pocit volnosti v prostoru a odpoutání se od okolního světa. Pravidelná účast na těchto akcích však zvyšuje riziko závislosti na tanečních drogách než na tanci.⁴⁴

---

⁴⁴ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 61-62.

2. Rituál

Vysvětlit pojem rituál lze velice těžko. Jeho význam je univerzální, těžko jej standardizujeme. Zjednodušeně by se dalo říci, že je to soubor úkonů, které jsou opakovatelné, jsou zobecněné a utváří určité společenské chování, normy a hodnoty. Jiné specifikace jsou hůře obhajitelné, protože pro někoho rituál znamená běžný úkon, pro jiného kulturní tradice. Vše tedy závisí právě na kulturní antropologii daného případu. Rituál lze brát jako tradici, může to být druh komunikace.⁴⁵ Rituál je tedy možné chápat jako standardizovaný soubor jednání, více stabilní a opakovatelné formy. Jsou součástí každého dne, ale důležitá je jejich funkce, kdy pomocí různých symbolů utváří odkaz obrazu světa. Mohou fungovat jako potvrzení náboženského, společenského a politického řádu, stejně tak mohou sloužit k začleňování nových skupin do společnosti, pomoci k pochopení odlišnosti národů, pomáhat řešit praktické i duchovní problémy. Přes rituály mohou lidé uvolnit své emoce a za zmínku stojí fakt, že v dřívějších dobách se na rituály nahlíželo především z mužského pohledu.⁴⁶ V knize *Slavnosti a rituály* Jana Karlová zmiňuje, že podle Roberta J. Smitha si společnost vytváří čas pro oslavy, aby si vytvořili drobnější úseky ve svém bytí a také měly plnit funkci „lidského měřítka“ vůči světu. Jiné pojetí rituálů nám nabízí Robert F. Taft. Podle něho je rituál spleť konvencí, organizovaným modelem znamení a gest, které využívají lidé určité společnosti, aby tak vyjádřili vztah ke světu a předali je ostatním. Rituálem se vyjadřuje minulost, přítomnost a slouží budoucnosti. V minulosti lidé používali rituály, které vycházely z jejich náboženských pohledů, univerzálních systémů a hlavně se vztahovaly k otázkám života. Pomocí rituálů oslavovali cykly ročních období, které chápali jako přirozenou smrt a znovuzrození, znamenaly přirozený rytmus světa. Rituály nezahrnují pouze představování zkušeností, ale také hledání nadpozemského světa. Dříve se za jejich pomocí interpretovala příroda, později dějiny.⁴⁷

---

⁴⁵ Srov. KARLOVÁ Jana, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, nakladatelství Pavel Mervart, Červený Kostelec 2013, ISBN 978-80-7465-0765-076-5, str. 37-38.

⁴⁶ Srov. Tamtéž, str. 38.

⁴⁷ Srov. TAFT F. Robert, *Život z liturgie*, Centrum Aletti Refugium Velehrad-Roma s. r. o., Olomouc 2008, ISBN 978-80-86715-95-7, str. 171-173.

Již v tradiční kultuře byly zásadní mezníky výročního cyklu související s vegetačním, kalendářním a liturgickým rokem, svátky, nebo jiným časovým rozmezím a také zásadní okamžiky v životě jedinců nebo společnosti.⁴⁸ V knize *Přechodové rituály* Van Gennep přehledně specifikuje, jaké rituály spadají do lidských přechodových rituálů. Jde především o rituály provázející těhotenství a porod, narození a dětství, iniciační rituály, zasnuby a svatby, pohřební rituály. Dále uvádí, že se rituály se dělí na kategorie *odlučovací* (předprahové), které jsou typické pro pohřby, *pomezní* (prahové), ty jsou významné pro těhotenství sňatek nebo iniciaci a *přijetí* (poprahové), využívané při svatebních obřadech.⁴⁹ Rituály prováděné při narození dítěte zaručují jeho začlenění neboli přijetí do lidské společnosti. Během svatby zase dochází k začleňování do jiné třídy společnosti a života.⁵⁰ Při zasnubách se provádí nejdříve odlučovací rituál a zakončuje se rituálem přijetí do nového prostředí. Např. vykupování nevěsty má značit jakousi ekonomickou náhradu na dívku.⁵¹ U pohřebních rituálů jsou sice odlučovací rity podstatné, avšak i pomezní rituály na těchto obřadech mají klíčovou funkci. Bývají dlouhé a složité a díky nim je zemřelý přijímán do světa mrtvých. Rozdílnost rituálů se liší rozdílnými názory na smrt, nebo spíše posmrtný život. Smutek je pomezní stav, který když skončí, duše zemřelého je přijata do světa mrtvých. Doba smutku závisí na stupni příbuzenství.⁵² U zemřelých, kterým nebylo dopřáno rituálního obřadu, může docházet k tomu, že jeho duše nemůže odejít na onen svět, tím pádem je odsouzena k bídné existenci a proto se snaží dostat zpět do světa živých. A právě proto jsou pohřební rituály velmi důležité.⁵³

2. 1. Uplatnění rituálů v archaických a tradičních kulturách

Rituály jsou spojené s náboženstvím, lidé je aplikovali a stále aplikují při obřadech transcendentálního významu. Mohlo by se tedy říci, že od doby, co existuje na světě víra v posvátno, existují rituály. Projevuje v posvátných

---

⁴⁸ Srov. KARLOVÁ Jana, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, str. 43.

⁴⁹ Srov. GENNEP Arnold van, *Přechodové rituály*, str. 27.

⁵⁰ Srov. ELIADE, *Posvátné a profánní*, str.122.

⁵¹ Srov. GENNEP Arnold van, *Přechodové rituály*, str. 110-113.

⁵² Srov. GENNEP Arnold van, *Přechodové rituály*, str. 136-138.

⁵³ Srov. GENNEP Arnold van, *Přechodové rituály*, str. 148.

skutečnostech, od stromů až po zjevení.⁵⁴ Symbolismy a kulty matky-země nejspíše vznikly v době zemědělství a hospodářství, kdy lidé začali obdělávat půdu a využívali přírodních zdrojů ke svému životu. Různé kultury na celém světě měly jedno společné a tím byl vztah k posvátnu. Lidé toužili a touží žít v posvátném prostoru, ale zároveň žít ve skutečném a účinném světě, ne v iluzi.⁵⁵

Během rituálů se připomínají symboly svázané s významem dané skupiny, opakují se příběhy o původu dějin a historických událostech a významných lidech, utvrzují smysl lidského života a pomáhají orientaci ve světě. Toto opakování vytváří tzv. *kulturní paměť*, objevující se hlavně ve svátečních časech. Lidé se v době svátků navštěvují se svými blízkými, vracejí se k symbolickému centru svého světa a svět živých a mrtvých si je o něco blíže.⁵⁶ Projevují se tradiční formy lidové a náboženské obřadnosti, lidé mají náhlé duchovní potřeby a tak se uchylují k předávaným a uznávaným pravidlům.⁵⁷ Vývoj rituálů a slavností bývá pomalejší, je potřeba ověřit stabilitu úkonů, předmětů nebo také slovních říkadel. Jejich podoba může být stále stejná nebo se může dále rozvíjet, odlehčovat původní význam. Rituály ale mohou časem ztratit na původním významu, mohou se stát *prázdnou* rituální formou, vymizí původní složky nebo se změny na jiné. Nejméně změn se provádí v takových situacích, kdy se lidé cítí v ohrožení. To se týká například pohřebních rituálů, zde zůstává původní forma stejná. Stabilita pomáhá přijmout ztrátu a uvolňovat napětí od všech citů a pocitů.⁵⁸

Přítomnost symbolů při vykonávání rituálů je důležitá proto, aby lidem ukázala transcendenci. Např. při křtu znamená voda symbol znovuzrození, ponoření do vody značí smrt a vycházení z vody život, objevuje se nový člověk. I nahota během křtu má rituální význam, člověk odevzdává hříšné šaty a nahota symbolizuje návrat k nevinnosti.⁵⁹ Také země má svůj symbolický význam. Je všeobecně rozšířená víra, že země rodí lidi. Proto u pohřebních rituálů se tělo mrtvého ukládá do země, aby našlo opět svou matku-zemi.⁶⁰ Dříve matky rodily děti na zemi, aby narozené dítě přijala pravá matka. Šlo o jakési potvrzení, že

⁵⁴ Srov. ELIADE, *Posvátné a profánní*, nakladatelství Oikoymennh, Praha 2006, ISBN 80-7298-175-7, str. 12.

⁵⁵ Srov. Tamtéž, str. 38-41.

⁵⁶ Srov. KARLOVÁ Jana, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, str. 67-69.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, str. 86.

⁵⁸ Srov. Tamtéž, str. 112-114.

⁵⁹ Srov. ELIADE, *Posvátné a profánní*, str. 87-89.

⁶⁰ Srov. Tamtéž, str. 92-93.

narození je platné. Symbolické uložení do země má stejnou hodnotu jako ponoření do vody.⁶¹ Lidské tělo je připodobněno ke kosmu, člověk obývá své tělo stejně, jako svůj dům nebo kosmos, a proto jsou pro lidi důležité rituály přechodu. Některé národy používaly rituály přechodu v podobě posílání dětí do buše, kde se učí novému životu, odchod do buše symbolizuje smrt, postupují iniciační zkoušky, dozvídají se tajné tradice kmene a poté se vrací domů jako dospělý. U většiny přechodových rituálů bývá v popředí symbol smrti.⁶²

Rituály je možné vykonávat za účelem ochrany proti zlým silám. V Severní Americe žije kmen Kwakiutl, který věří, že během zimy se vrací duše mrtvých mezi živé. Klany se ruší a muži si dávají zimní jména, tvoří novou společnost. Pomocí tance a pantomimi znázorňují mytologické události. Účast na těchto rituálech se generačně dědí, nemůže se jich tedy zúčastnit jakýkoliv muž.⁶³

2. 2. Rituály a současná společnost

Dříve rituály sloužily k překonání nějaké životní změny, aby se lidé snáze vypořádali s novým postavením ve světě. Šlo především o to, že se člověk potřeboval ztotožnit s transcendencí, která ho náhle v mezních situacích oklopovala. Po rozšíření křesťanství přijaly křesťanské obřady funkci přechodových rituálů. Během posledních 100 let ovšem církev přestala mít významné postavení ve společnosti a životech lidí, společnost sekularizovala, a protože rituály byly doménou církve, opouští tak od významného postavení v životě lidí. Křesťanské obřady jsou nahrazovány civilními, křtiny nahrazuje vítání občánků. Rituál postupně ztrácí na svém původním významu. Životní mezníky již nejsou tak čitelné a v popředí jsou nyní ekonomické faktory před biologickými. Přechodové rituály již nejsou provozovány pro svůj přirozený význam, jde spíše o formální charakter. Krize se ztrátou rituálů postihla i křesťanství, ranní a večerní modlitby nebo žehnání, které dříve doprovázely každý den křesťana, se již tak často neproaktikují. I když se dnes nejeví situace s rituály příliš slibně, objevuje se náznak nárůstu provozování rituálů. Příklad můžeme spatřit ve změně v chování společnosti ohledně pohřbů v západní společnosti. Lidé

---

⁶¹ Srov. Tamtéž, str. 95.

⁶² Srov. Tamtéž, str. 124-125.

⁶³ Srov. ELIADE Mircea, *Iniciace, rituály, tajné společnosti*, Computer Press, Brno 2004, ISBN 80-722-6901-1, str. 109-110.

se více zajímají o hroby svých předků, o náležitosti spojené s pohřbem, vybírají rakve nebo vzhled náhrobků. Také vznikají nové rituály, mezi které je možné zahrnout rituály konané při různých neštěstích, nebo i protestní pochody. Jakoby si lidé potřebovali uvědomovat a vyjadřovat klíčové body ve svém životě. Církev tedy dnes není jedinou institucí nabízející provozování rituálů, tuto možnost objevujeme i u státních a komerčních organizací. Zajímavostí je, že křesťanských rituálů se zúčastňují také lidé, kteří se nepovažují za věřící. Navštěvují bohoslužby konané na významné svátky nebo při mezních životních situacích. Je to nejspíše proto, že člověk je právě v těchto situacích otevřenější k věcem, které ho přesahují, což můžeme označit jako určitou psychickou potřebu člověka.⁶⁴

V moderní době se do centra dění dostává vědecký a technický přístup ke světu. Ten přestává být spjat s životním rytmem přírody. Přestáváme být závislí na přírodním koloběhu, protože právě díky moderní vědě jsme si zmíněným koloběhem jisti. To můžeme pozorovat především v městském prostředí, na venkově stále trvá vliv zemědělské práce na životu obce. To vše má za následek, že souznění s opakujícími se cykly a rituály se zmenšuje. Dnešní svět se nachází v dualitě vnímání, buď je vnímán z vědecké perspektivy nebo přirozené perspektivy. Pro vědecký svět je důležitá ověřitelná realita. Tato ověřitelnost se obtížně uskutečňuje na rituálech a jeho prožitcích, postrádají určitou racionalitu, a proto je moderní svět odsouvá do ústraní. Další aspekty nacházející se v rituálech, které jsou pro dnešní společnost hůře přijatelné, je určitá míra nebezpečí a změna stavu vědomí, která odporuje skutečnému vnímání.⁶⁵

Absence rituálů v novodobé společnosti může mít negativní dopad na jedince nebo také danou společnost. Jako příklad můžeme uvést přechodové rituály. Jejich mechanismus zajišťoval oddělení od starého statusu, přehodnocení vztahů a jejich nové uspořádání podle aktuálních potřeb. Pomáhaly k rozvoji osobnosti, utvořit si obraz jedince o sobě samém a posílit vědomí sounáležitosti. Dnes se začlenění do společnosti odvíjí od osobní charakteristiky a volby. Nepřítomnost přechodových rituálů v životě současného člověka má za následek klamný pocit nestárnutí, pro svět jsou důležité hodnoty jako je mládí, energie nebo flexibilita. Jako hranici

---

⁶⁴ Srov. VLČKOVÁ Michaela, *Žehnání matky*, Akropolis, Praha 2015, ISBN 978-80-7470-110-8, str. 164-167.

⁶⁵ Srov. KARLOVÁ Jana, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, str. 121-125.

přechodu k dospělosti můžeme stanovit např. získání občanského průkazu nebo řidičského, definitivní potom uzavření manželství. Ovšem i zde narážíme na určitou neochotu dnešních lidí vstoupit do svazku manželského. Raději žijí v neoficiálních vztazích, což poukazuje na jistou neochotu přijmout dospělou odpovědnost. Protože rituály spojené se zasvěcením do dospělosti téměř vymizely, mladým lidem jakoby nějaká iniciace schází. Proto si začínají vytvářet vlastní iniciační rituály. Uchylují se ke hraní brutálních počítačových her, tvoří graffity nebo se dopouští krádeží. Hledají možnosti plynoucí z vnitřních potřeb, jak si dokázat svou odvahu a vyvázat se z dětství.⁶⁶ Jaký je význam rituálů v současné době? Rituály nám mobilizují síly a tím nám umožňují další vývoj osobnosti. Denní rituály slouží k uspořádání průběhu dne, upevňují rodinné vztahy, poskytují bezpečí, vytvářejí prostor pro volný čas a kreativitu, také slouží k překonání strachu. Zajišťují tak orientaci a strukturu dne, která by ovšem neměla být pevně stanovena, ale měla by se stále přizpůsobovat novým okolnostem.⁶⁷ Rituály během roku poskytují bezpečí, orientaci v čase, posilují pocit vlastní hodnoty, jde-li o osobní nebo rodinné rituály a posilují pocit sounáležitosti k většímu celku.⁶⁸

---

⁶⁶ Srov. Tamtéž, str. 130-133.

⁶⁷ Srov. KAUFMANNOVÁ-HUBEROVÁ Gertud, *Děti potřebují rituály*, Portál s.r.o., Praha 1998, ISBN 80-7178-203-3, str. 70-71.

⁶⁸ Srov. Tamtéž, str. 77.

3. Rituální charakter tance

Ze získaných informací mohu soudit, že tanec se nachází v mnoha rituálech, během slavení svátků, životních událostí a při některých náboženských obřadech. Pro lepší přehled si pomohu dělením podle Arnolda Van Gennepa, uvádějící rituály vztahující se k mezním situacím lidského života a rituály provázející změny v průběhu ročního cyklu. U prvního typu se jedná např. o iniciační rituály, svatební, porodní nebo pohřební. Druhý typ se pojí s přechodem, z jednoho měsíce k druhému, od jednoho ročního období do druhého nebo od jednoho roku k druhému.⁶⁹

3.1 Tanec a rituály spojené s ročním cyklem

Člověk prostřednictvím rituálů může přecházet z běžného času do posvátného. Posvátným časem se zde rozumí čas svátků, je svou povahou vratný, spočívá ve znovuzpřítomnění nějaké posvátné události.⁷⁰ Během slavení svátků docházelo k převrácení kulturního řádu a v tomto novém řádu se rodí nový lidský svět s osobními normami a pravidly. Svět je to sice stále stejný, ale prožívání, elán, sociální role a vztahy jsou nové. Mizí všednost dne, starosti a lidské postavení ve společnosti nehraje v tomto čase důležitou roli.⁷¹ O svátcích se mluvilo jako o osudových dnech, během nich se porušovaly pevné hranice, které oddělují svět lidí od světa mrtvých. Byly spojeny s magickými praktikami, které umožňovaly nahlédnout do budoucnosti a být blíže nadpřirozenému. V osudové dny se pořádalo mnoho obřadů a rituálů, které měly svá doporučení a zákazy, pojily se s nimi obavy ze zničení dosavadního lidského řádu. Lidé neradi upouštěli od funkčních rituálních praktik a postupů, které se dochovaly a staly se uznávanou a tolerovanou praxí, i přes velké snahy je odstranit. Jedna lidová pohádka např. tvrdí, že křesťané ve svátek Všech svatých prostírali stoly a zatápěli v krbech, aby

---

⁶⁹ Srov. GENNEP Arnold van, *Přechodové rituály*, nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997, ISBN 80-7106-178-6, str. 11.

⁷⁰ Srov. ELIADE, *Posvátné a profánní*, str. 48.

⁷¹ Srov. KARLOVÁ Jana, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, str. 40-41.

se zemřelí mohli u nich najíst a ohřát, aby tak mohli nalézt klid. U nás doposud přetrvává tradice zapalování svíček na hrobech Na svátek zesnulých.⁷²

Protože je tato práce věnovaná tanci a rituálům, uvedu některé příklady, kdy je tanec součástí rituálu. Asi nejznámějším tanečním svátkem je Masopust. Masopust je třídní svátek a sváteční období. Dříve bylo zvykem se na Masopust připravovat už Tučným čtvrtkem, kdy lidé hojně jedli a pili, aby si tak zajistili sílu po celý rok, protože před a ani po masopustu nebylo takové veselí povoleno. Během masopustní neděle se pořádaly zábavy, na kterých se tančilo a ve stejném stylu probíhalo i masopustní pondělí. V úterý procházely vesnicí masky, které hrály a tančily. Toto rituální období trvalo do úterý a Popeleční středou začalo čtyřicetidenní postní období, trvajícím do Velikonoc.⁷³ Dříve se na masopust konaly jak taneční zábavy, tak také zabijačky a svatby. Díky křesťanství došlo k určitému propojení vegetačního období s oslavou zmrtvýchvstání Krista. Avšak masopust nemá svazky s křesťanstvím, pouze jej časově vymezuje.⁷⁴ Na maškarní průvod si lidé vytvářejí různé masky, především s historicky konkrétními motivy, např. maska Bakcha, římského boha vinné révy, nebo si mládenci vytvářejí vysoké klobouky zdobené květinami a stuhami. Ale i do této tradiční kultury vstupuje moderní doba, která vnáší do tradice nové pojetí masek. V masopustním průvodu dnes můžeme potkat například cikánku věštící budoucnost, nebo zdravotní sestřičky. Obchůzka masek je založena na praktikách kontaktní magie. Průvod je doprovázen kapelou a tanečníci před každým domem tančí kolečko, které zahajuje *tancmistr*. Kolo patří k nejstarší formě tance a tančí se proti směru hodinových ručiček, znázorňující chod slunce na obloze.⁷⁵ První nedělní večer se konala kytičková taneční zábava pro mladé a v pondělí babská zábava pro ženaté a vdané.⁷⁶ Na jihovýchodní Moravě a Slovensku je dodnes na masopustní veselí zdůrazněn folklórní projev – tanec, zpěv a tradiční hudba. Tančí se známý masopustní šavloví tanec, někdy se skutečnými šavlemi nebo pouze dřevěnými.⁷⁷ V Itálii je tento masopustní karneval známý jako Benátský karneval. Poprvé se

---

⁷² Srov. Tamtéž str. 46-47.

⁷³ *Vira.cz*. [online]. [cit. 2016-12-16]. Dostupné z [cit. 2012-09-30].<http://www.vira.cz/Texty/Glosar/Masopust-zakladni--informace.html>

⁷⁴ Srov. LANGHAMMEROVÁ Jiřina, *Lidové zvyky*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004, ISBN 80-7106-525-0, str. 11-13.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, str. 18-21.

⁷⁶ Srov. LANGHAMMEROVÁ Jiřina, *Lidové zvyky*, str. 24.

⁷⁷ Srov. Tamtéž, str. 36.

konal v 11. století, lidé se celé dva měsíce bavili zahalení v maskách, které jim dávali anonymitu, a tím zmizely sociální rozdíly nezávazně se bavit. V 18. století se tento karneval těšil velké popularitě, poté díky úpadku slávy Benátek, zaniká i tento karneval. Až v roce 1979 se opět stává italskou tradicí a ulice opět zaplňují roje masek a veselících se lidí. Toto období končí stejně jako jiné oslavy masopustu, tj. Popeleční středou.⁷⁸ V Brazílii se v tomto období pořádá nejslavnější karneval světa. Přípravy na něj trvají po celý rok. Školy samby, které na této velkolepé události vystupují, navštěvují čtyři tisíce členů, kteří se na tuto událost připravují. Vznikli ve třicátých letech 20. století z neorganizovaných pouličních rejů. Těchto škol je celkem čtrnáct a vystupují na karnevalu společně. Každá škola má svoji originální podobu průvodu, od masek počínaje, po vizualizaci tance konče. Mají každá své hlavní téma, kterému odpovídá celé jejich vystoupení. Hlavním symbolem karnevalu v Riu, je rytmus samby.⁷⁹

Dalším svátkem, který se neobejde bez tance, je svátek Máří Magdaleny. Ve Španělsku se na její počest koná každoroční slavnost s názvem Danza de los Zancos. V tento den se ve městě pohybují tanečníci na chůdách a žlutých sukních, za zvuků kastanět a bubínků, se dávají do tance. Je to tradiční folklorní a zároveň náboženská slavnost. V severním Španělsku je Máří Magdalena velice oblíbená a tanec na chůdách na její počest vznikl v roce 1603. Tanečníci jsou mladí muži a tento originální rituál se předává z otce na syna. Tančící průvod začíná v kostele, kde vyzvednou sošku Máří Magdaleny a tanečníci před ní jakoby couvají. Při zrychlení rytmu, zrychlují i tanec. Celé procesí prochází úzkou a příkrou uličkou.⁸⁰

Pokud se podíváme do zemí, ležící východně od naší Evropy, můžeme i zde zaznamenat oslavy svátků spojené s tancem. Např. v Číně, v předvečer čínského Nového roku, jenž je pro tento stát nevýznamnějším svátkem, se tančí *Lví tanec*. Počátek tohoto tance se datuje do období Chan (začátek našeho letopočtu) a má pomoci v nadcházejícím roce zahnat zlo a přinést štěstí.⁸¹ V severní Indii se koná oslava k počtě Kršny. Kršna je pro Indý ideál pravého lidství. Je oslavován bájným

---

⁷⁸ Srov. PECOLD Lumír, *Slavnosti a rituály*, Nakladatelství Ppress-Pecoldová, Frýdek-Místek 2009, ISBN 9878-80-86312-00-2, str. 23-26.

⁷⁹ oko.yin.cz/22/karnevaly/. [online]. 30. 12. 2016 [cit. 2016-12-30]. Dostupné z: oko.yin.cz/22/karnevaly/

⁸⁰ Srov. PECOLD Lumír, *Slavnosti a rituály*, str. 136-137.

⁸¹ Srov. KUNG Hans, *Po stopách světových náboženství*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, ISBN 80-7325-059-4, str. 93.

mimickým tancem (rása). Tanec je hinduisty vnímán jako obraz osobního tance člověka (postava ženy) a Boha (postava muže).⁸²

3. 2. Tanec a přechodové rituály spojené s mezními situacemi lidského života

V životě každý člověk přechází z jedné věkové kategorie do druhé, z jedné společnosti do druhé, ale také přechází z určitého společenského postavení do jiného. Jde tedy o posloupnost různých životních etap, které začínají narozením, pokračují dospíváním, poté může následovat sňatek, rodina, zaměstnání a nakonec smrt. Přechody mezi těmito životními etapami jsou doprovázené vesměs podobnými rituály.⁸³ U přechodových ritů je chápán přechod z dětství do mládí jako nejdůležitější.⁸⁴ Dále rituály přechodu při narození, při svatbě a smrti. V těchto přechodech jde o změnu ontologického a sociálního řádu. U některých kmenů mají i ženy své iniciace, kde je hlavní, aby žena přijala své ženství. Prvním krokem k této iniciaci je první menstruace. Dívka je odloučena od společnosti, musí se vyhýbat jakémukoliv kontaktu, nosí zvláštní oděv nebo nějakou svou oblíbenou barvu a živí se pouze syrovou stravou. Potemnělá chatrč a odloučení zde symbolizuje smrt.⁸⁵ Věk, kdy se provádí iniciační rituály, se u dívek a chlapců liší. Bývá složité určit věkovou hranici pro dospělost, protože fyzická dospělost u dívek i chlapců nenastane v přesně daném věku.⁸⁶ Tyto rity mají často stejnou podobu. U obou pohlaví je důležitá při obřadu dospělosti nějaká tělesná změna. V tomto směru je asi nejznámější obřízka. Tento rituál začíná odlukou od rodiny, poté samotný akt obřízky a po zhojení ran přichází uvedení do společnosti. Jde tedy o definitivní odlišení a jde hlavně o změnu sociální dospělosti.⁸⁷

Stejně jako v předchozí kapitole, i zde uvedu některé druhy různých kultur, které tancem obohacují své obřadní úkony, např. iniciační rituály. Pro domorodce z Austrálie je velice důležitý prazákon, o němž věří, že jim ho zanechali jejich předkové a předávají ho dalším generacím pomocí mýtů, zpěvů, kreseb na tělo a

---

⁸² Srov. Tamtéž, str. 49.

⁸³ Srov. GENNEP Arnold van, *Přechodové rituály*, str. 12-13.

⁸⁴ Srov. ELIADE, *Posvátné a profánní*, nakladatelství Oikoymennh, Praha 2006, ISBN 80-7298-175-7 str. 129.

⁸⁵ Srov. ELIADE, *Posvátné a profánní*, str. 127-128.

⁸⁶ Srov. GENNEP Arnold van, *Přechodové rituály*, str. 68-70.

⁸⁷ Srov. tamtéž, str. 91-93.

také prostřednictvím tance. Tito lidé zasvětili svůj život nepřetržitým řetězcem ceremonií, tanců a rituálů. Předávají se dále proto, aby dopomohly k porozumění světu a jim samým.⁸⁸ Ženy z kmene Warpiri se připravují na iniciační tanec za doprovodu písní a malování tajemných symbolů na tělo, které souvisí s prvopočátkem a prazákonem. Barva zde symbolizuje novou osobnost pro tanec.⁸⁹ V oblasti Indonésie jsou tance součástí mnoho událostí, je jejich oblíbeným doplňkem při divadelních přestaveních, které se konají např. při svatbách, obřících nebo kremačních obřadů⁹⁰. Obyvatelé této země komunikují s nadpřirozenými silami pomocí rituálních tanců. Batakové dodnes během pohřebního obřadu provozují magicko-rituální tanec, který je spojen s rituálem plodnosti, zaručuje dobré umístění na onom světě. Při tomto rituálu se využívají masky s obrazem totemového zvířete, především koně nebo zoborožce, protože věří, že tyto zvířata dopraví duši na onen svět.⁹¹ V Simalungunu se koná pohřební obřad, kde na dvoře zesnulého čeká tanečník v masce zoborožce na smuteční průvod a poté se s ním ostatní dávají do tance. Z ostrova Samosir také pochází pradávny rituál doprovázený loutkou „Si gale-gale“ v životní velikosti. Dříve měla tato loutka lebku nebožtíka, která byla natřená žloutkem a v očích měla červené plody. Tato loutka má zajistit dočasné útočiště zemřelé duše, než bude moci přejít na onen svět. Tento obřad má pomoci odejmout od rodiny kletbu neplodnosti. Loutka putuje do rukou všech zúčastněných vesničanů a poté se dávají všichni do tance.⁹²

---

⁸⁸ Srov. KUNG Hans, *Po stopách světových náboženství*, str. 18-19.

⁸⁹ Srov. Tamtéž, str. 20-22.

⁹⁰ Srov. DUBOVSKÁ Zorica,.... *Dějiny Indonésie*, str. 412.

⁹¹ Srov. Tamtéž, str. 404.

⁹² Srov. Tamtéž, str. 404-405.

4. Tanec, rituál a jejich funkce pro fyzický a duševní zdraví

Tanec i rituál jsou součástí lidského života již několik tisíciletí a můžeme říci, že jsou významné pro naše fyzické a duševní zdraví.

4.1. Význam tance pro naše zdraví

Ač si to mnoho lidí neuvědomuje, některé projevy tělesných nemocí mohou mít původ v nemocích psychických. Člověk prožívá určité psychicky náročné stavy a ty se poté promítají do fyzické funkčnosti, např. mohou způsobovat chronické bolesti hlavy nebo nevolnosti. Nejvíce celkové zdraví ovlivňuje stres. Dochází k nadměrnému vyčerpání, životní situace vyvolávají silné emoce a od lidí se čeká schopnost vyrovnat se s nimi. Někdy ovšem může dojít k tomu, že lidé nemají dostatek sil se s těmito situacemi vyrovnat a dochází pak k psychosomatickému onemocnění. Prevencí toho, abychom se s těmito stavy snáze vyrovnali, může být právě láska k našemu tělu. Tancem se naše tělo stává pružnějším a smyslnějším a to nám nabízí důležitý zdroj síly. V dnešní době lidé trpí na nemoci zad, to způsobuje špatná funkce meziobratlových plotének. Některá cvičení nebo tance záda posiluje a zároveň ulevuje od bolesti. Tance kromě toho vytvářejí vnitřní rovnováhu a učí nás o své tělo pečovat a porozumět mu, nabýt sebejistoty a dodat tělu nové schopnosti.⁹³

Tanec je pro lidi stejně přirozený jako např. hra, boj nebo jídlo. V dnešní době jde fyzická práce nebo činnost do ústraní, to má za následek potlačování tělesné i duševní energie. Lidé tedy hledají náhradní řešení pro ventil nahromaděné energie, jak snížit adrenalin v těle a zbavit se agresivity, strnulosti a apatie společensky přijatelným způsobem. V tomto případě je tanec ideálním řešením, protože je to pohyb aktivní, expresivní a také komunikativní. Pomocí tance lze vyjádřit smutek, radost, lásku a jiné lidské emoce.⁹⁴ Nedostatečným pohybem přicházejí o kontakt se svým tělem, ztrácejí pružnost, je důležité si uvědomovat své tělo, opakovaným cvičením začít své tělo ovládat a začít se na něj spoléhat. Tělo se stává pružnějším, lehčím, rychlejším, to vše pomáhá upevňovat tělesné sebepojetí a zdraví. Tanec je fyzická i psychická aktivita, improvizovaným tancem se uvolňuje něco z našeho

---

⁹³ Srov. COLUCCIA Pina, *Umění bříšního tance*, str. 61-65.

⁹⁴ Srov. PAYNEOIVÁ Helen, *Kreativní pohyb a tanec ve výchově, sociální práci a klinické praxi*, portál s.r.o., Praha 1999, ISBN 80-7178-213-0, str. 14-15.

psychického stavu, v pohybu se odráží naše citové rozpoložení. Spojuje vnitřní a vnější svět, takže na tanci se synchronizovaně podílí tělo i psychika. Tato synchronizace nám pomáhá k sebeuvědomění a sebezpřijetí. Tím, že člověk získá vlastní integritu, získá i schopnost se osamostatnit.⁹⁵

4.2. Orientální tanec, původ a jeho vliv na fyzické a duševní zdraví

Na našem území se těší oblibě tance, jejichž kořeny sahají do hluboké historie lidstva. K těm patří orientální tance s dlouhou a nepřerušovanou historií.

Orientální tanec má svůj počátek ve starověkém Egyptě. Kněží napodobovali pohyby planet pomocí svých těl, tedy tancem. Byla to jakási motlitba pro dobrý život obyvatel, ve hvězdách se snažili číst budoucnost a pomocí nich určovali rytmus života společnosti. Staří Egypťané celkově provozovali tanec při jakékoliv příležitosti, při uctívání bohů, při různých slavnostech, sloužily i k začlenění mýtů do skutečnosti. Orientálním tancem se uctívaly sumerské a egyptské bohyně, Ištar, Artemis a Afrodita. Ištar byla v Mezopotámii bohyně Matka, stvořitelka a zároveň ničitelka, byla bohyní plodnosti, léčitelky a také bohyně války a moci, vládla celému světu. Svým nejvyšším postavením byla inspirací k tvorbě i provozování tance na její počest.⁹⁶ Artemis byla bohyní plodnosti, lovu, dívčího tance a zpěvu, ale podobně jako Ištar, také ona život lidí ochraňovala a zároveň ničila. Byla uctívána na řeckém území, a protože pro Řeky byl tanec důležitou součástí uctívání božstev, v této souvislosti vzniklo mnoho druhů tanců, především břišních, nejspíše kvůli její úloze bohyně plodnosti, patronky dětí, panen a rodiček. Afrodita byla řecká bohyně lásky, její uctívání zahrnuje zbožňování ženské krásy, ovládání síly těla a sexuality. Bohoslužebné uctívání Afrodity obsahovalo jak tanec, tak milostný akt.⁹⁷

Sumerské a egyptské země měly rozsáhlejší lékařské znalosti oproti jiným zemím dané doby. Věděli, že orientální tance pomáhaly při porodu, zajišťovaly bezpečnější a méně bolestivý porod, protože tyto tance zpevňovaly pánevní svalstvo. Dodnes některé kultury tento tanec provozují jako porodní rituál s tím, že tento tanec tančí také rodička během porodu. Ne všechny prvky tohoto tance jsou

⁹⁵ Srov. DOSEDLOVÁ Jaroslava, *Terapie tancem*, str. 80-81.

⁹⁶ Srov. COLUCCIA Pina, *Umění břišního tance*, Rybka Publishers, Praha 2004, ISBN 80-86182-85-1, str. 20-24.

⁹⁷ Srov. COLUCCIA Pina, *Umění břišního tance*, str. 29-32.

při porodu vhodné, to však žena znalá břišního tance umí sama posoudit, které prvky jsou v tuto chvíli vhodné a které ne.⁹⁸

V harémech měly orientální tance výsadní postavení. Ženy tančily nejen pro potěšení mužů, ale i pro vlastní pobavení. Harém bylo místo vybudované pro útočiště, mělo znamenat bezpečné území, do kterého byl cizincům vstup zakázán. Protože bylo toto místo veřejnosti nepřístupné, začaly vznikat o harému různé pověsti s erotickým nádechem. Malíři na svých malbách znázorňovali harém s polonahými tanečnicemi. Spíše než o autentický záznam šlo především o to, aby mohli umělci vytvářet díla s náznakem ženské nahoty a nemuseli se obávat cenzury. Tím se ovšem orientální tanec dostával do podvědomí jako tanec na sexuální stimulaci mužů a původní význam se začal pomalu vytrácet. Dodnes se orientální tanec dává do spojitosti s harémem.⁹⁹

Orientální tance se vyznačují tím, že pomáhají najít střed těla, kterého při tanci nepřetržitě využívají. V tomto středu se vytváří vitální energie, která proudí celým tělem a má schopnost omlazovat a léčit tělo a ducha. Dokáží prolomit jakékoliv zábrany a otevírají lidskou mysl, čímž se tělo stává pohyblivějším a lehčím. Střed těla je také významný pro východní bojová umění, jako je např. Taj-či.¹⁰⁰ O významnosti této části těla mluví i jiné taneční směry, které tvrdí, že všechny pohyby vychází z těžiště a opět se k němu vrací.¹⁰¹ Uvolnění pánve pomáhá správnému krevnímu oběhu a snižuje menstruační bolesti. Orientální tance stimulují metabolismus, čistí tělo od toxinů, zlepšují fyzickou kondici a zpevňují tělo. Dívky v pubertě ztrácí sebedůvěru, jsou vystaveny tlaku vyrovnat se se svým novým tělem. Dnes dívky své ženské křivky zavrhnou, trápí se mnohdy drastickými dietami, aby si zachovaly kult štíhlosti diktovaný společností. Tím ovšem ztrácejí kontakt se svým tělem a jednou z alternativ, jak tento vztah opět obnovit, může být právě orientální tanec.¹⁰² Tento tanec je také ideální pro zralé ženské tělo, zrychluje krevní oběh a posiluje orgány, které byly zasaženy hormonálními změnami menopauzy. Stejně tak mohou ženám nabídnout zajímavé možnosti v jejich novém životním období, jak mohou naložit se svým volným časem a

---

⁹⁸ Srov. Tamtéž, str. 40-43.

⁹⁹ Srov. Tamtéž, str. 50-55.

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž, str. 66-67.

¹⁰¹ Srov. ČÍŽKOVÁ Klára, *Tanečně-pohybová terapie*, Triton s.r.o., Praha 2005, ISBN 80-7254-547-7, str. 79.

¹⁰² Srov. COLUCCIA Pina, *Umění břišního tance*, str. 73-75.

odsunout pochybnosti o sobě a svém dosavadním životě na vedlejší kolej.¹⁰³ Problémem dnešní doby je, že je společnost zaměřena na výkon a úspěch. Tento postoj se bohužel promítá i do orientálních tanců a dnes se málokdy tančí pro radost a pro sebe sama, ale spíše jde tanečnicím o to, aby jejich pohyby byly dokonalé a efektní na pohled.

4.3. Využití tance v terapii

Tanečně-pohybová terapie má za cíl objevování nových způsobů existence, cítit a odhalovat emoce, které nelze slovně vyjádřit, získat možnost si uvědomit své pocity a struktury chování. Odstraňuje patologické stereotypy, uvolňuje bloky v chování, podporuje psychomotorický vývoj. V této terapii jde o převádění nevědomých obsahů do vědomí. Taneční terapie musí splňovat stejná kritéria, jako psychoterapie, jde tedy o cílevědomé působení na duševní procesy, funkce a stavy pomocí pohybu.¹⁰⁴ Má za úkol vyvolat změny v duchovním chování a orientaci ve vztazích i k sobě samému, tancem se otevřeně vyjadřuje naše osobnost. Tím je vhodná pro lidi, kteří mají problémy s verbální terapií, nebo mají slabší emoční projevy a také pro ty, kteří mají zvláštní obavy o své tělo.¹⁰⁵ Taneční terapie vznikla v 50. letech 20. století v USA a prvními tanečními terapeuty byli většinou profesionální tanečníci. Ve stejných letech se dostala i k nám do Evropy, kde vznikají kurzy a semináře k tomuto tématu.¹⁰⁶

Terapie tancem je dnes ve středu zájmu. Jak již bylo zmíněno, tanec znázorňoval mýty, vztah k Bohu a používal se ke komunikaci s mrtvými. Rituály měly psychohygienickou funkci, protože určovaly rytmy přírody a procesy změny. Rituály u přírodních národů jsou hlavně oborem šamanů, které můžeme určit za první terapeuty. Po fyzické stránce léčili pomocí bylin, po psychické stránce se uchýlovali k rituálům. Šaman taktéž pracuje s duchy předků a umí mluvit s bohy. Pro šamany má tanec zvláštní kvalitu. Pomocí rytmu a opakujícímu se pohybu dokáže člověka uvést do transu neboli vyšší senzitivity.¹⁰⁷ Tancem se tedy lidé dostávají do světa zvýšené citlivosti. Díky tomu vzniká v těle určité napětí, které

---

¹⁰³ Srov. tamtéž, str. 78-81.

¹⁰⁴ Srov. DOSEDLOVÁ Jaroslava, *Terapie tancem*, str. 83-84.

¹⁰⁵ Srov. ČÍŽKOVÁ Klára, *Tanečně-pohybová terapie*, str. 34-37.

¹⁰⁶ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 66-67.

¹⁰⁷ Srov. ČÍŽKOVÁ Klára, *Tanečně-pohybová terapie*, str. 13-15.

postrádáme v jiném tělesném pohybu. V tanci jsou pohyby neuvědomělé, plynou z duševního rozpoložení, takže pohyby se naznačují určité symboly. Toto se netýká tance, který se provozuje za účelem uměleckého výrazu, protože v tomto pojetí je důležitá taneční choreografie, u které se očekává nějaká reflexe publika. U taneční terapie nezáleží, zda umí lidé tančit, jde hlavně o přirozenost pohybu a rytmu. Tělo je prostředkem k tomu, aby si člověk vytvořil vztah k sobě samému, jde o emoční a fyzické začlenění jedince.¹⁰⁸ Jedná se o terapii, která léčí uměním, funguje na procesu práce s energií, symbolickou řečí za účelem uvědomění si sama sebe. Člověk se v tuto chvíli odhalí, jaký doopravdy je, jeho pocity vychází z podvědomí, které už nejde dále potlačovat. Zvolené symboly pomáhají pochopit hluboké vnitřní zdroje.¹⁰⁹

V této metodě se uplatňuje princip určitého vztahu mezi pohybem a emocemi. Taneční terapie má za úkol tento vztah najít a prozkoumat, dále sledovat a poté rozvíjet zdravé složky pacienta. V terapii se utváří pohybové asociace, jak individuální, tak skupinové. Je třeba pohyby vnímat, aby byly vedené vnitřním impulsem a aby vycházely z vlastního já.¹¹⁰ Styl pohybu je reakcí na emoční stav, jsou v něm zahrnuty pohybové vzorce se specifickými možnostmi pohybů jedince. Posledním důležitým aspektem je rytmus. Slouží k integraci těla s emocemi a tím je spojuje v jeden celek. Na první pohled se může zdát, že taneční terapie je záležitostí pouze zdravých lidí, ale není tomu tak. Může se uplatňovat i u lidí s tělesným postižením, nebo u lidí s poraněním mozku. Také u lidí s kardiovaskulárními chorobami a u lidí, kteří trpí chronickými bolestmi. To vše nám poukazuje na skutečnost, že tanec příznivě působí také na psychiku člověka. Při těchto léčebných procesech se z těla odvádí negativní emoce, lidé dostávají pocit jistoty nad svou fyzickou a psychickou kapacitou a to je nepostradatelné pro vytvoření a udržení si sebeúcty.¹¹¹

4. 4. Formy taneční terapie

Z pohledu historie dnes tanec ztrácí na původním významu. Nyní je důležité tancem provokovat. Jsme vystavováni společenským normám, médiu a reklamy

---

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, str. 31-33.

¹⁰⁹ Srov. DOSEDLOVÁ Jaroslava, *Terapie tancem*, str. 160-162.

¹¹⁰ Srov. ČÍŽKOVÁ Klára, *Tanečně-pohybová terapie*, str. 57-58.

¹¹¹ Srov. DOSEDLOVÁ Jaroslava, *Terapie tancem*, str. 112-113.

neúnavně nabízí, jak a co našemu tělu svědčí nebo jak bychom měli vypadat. Někdy nám až diktují, jak správně vypadat. Jde tedy především o vzhled, protože to ovlivňuje, jak nás společnost vnímá a komunikuje s námi. V tomto bodě vzniká velký problém. Lidé ztrácejí sebeúctu, pokud neodpovídají vzorcům určenými společností a to se poté odráží na jejich sebepojetí. Vystávají vnitřní soukromé monology o jejich vzhledu a tím narušují naši vnitřní rovnováhu.

Nyní uvedu několik forem, které taneční terapie využívá. Tyto příklady mají svůj koncept v myšlenkách velkých psychologů a jejich zakladatelky byly ženy, které byly profesionální tanečnice.

Bazální tanec Mariah Chaceové (1896-1970) byl postaven na myšlence volného, svobodného a přímočarého pohybu, který umožňuje symbolické vyjádření vnitřních pocitů, které člověk nedokáže verbálně vyjádřit. Vycházely Freudovy psychoanalýzy a z Reichovy vegetoterapie. **Autentický pohyb** Mary Starks Whitehouseové je inspirován Jungovou technikou aktivní imaginace a spočívá v zaměření člověka na své nitro a čekání na vynoření vnitřního impulzu. Hlavní v tomto stylu je, že člověk má nevědomě vést svůj pohyb, záleží na spontánnosti pohybu. Whitehouseová patří k průkopnicím taneční terapie v USA. **Symbolická taneční terapie** Laury Sheleové čerpá z C. G. Junga, především z koncepce archetypů, kolektivního vědomí, nevědomí a obecně platných mýtů. Archetypy jsou pravzory pocitů, vlastně celé lidské existence. Tato terapie je skupinová, kdy tanečníci utvoří kruh a vnímají svou osu. Každý pracuje samostatně ve svém vlastním rytmu a každý je nositelem nějakého symbolu, do kterého se vžívají.¹¹²

4. 5. Hodnocení taneční terapie

Ačkoliv není taneční terapie v České republice tolik rozšířena, začínají vznikat první organizace ve spolupráci s americkými lektory. Tato terapie má široké spektrum uplatnění, přizpůsobuje se potřebám pacientů, lze ji využívat i v terapii s handicapovanými lidmi. Tanec formuje fyzickou, mentální a také psychickou úroveň, které je potřebné udržovat pro zdraví člověka. Pohybem jsou aktivovány svaly, také je důležité pamatovat si taneční kroky a hlavně dává prostor k sebevyjádření. Navíc, pokud se jedná o skupinovou terapii, umožňuje i

---

¹¹² Srov. tamtéž, str. 85-89.

interpersonální kontakty.¹¹³ Rozdíl mezi taneční terapií a taneční lekcí je v daných cílech. V taneční terapii jde hlavně o intrapsychické procesy, prohlubuje se sebepoznání pomocí pohybu. Usiluje se při ní o změnu myšlení, prožívání a chování člověka, pohyb je zde médium této změny. Tanec slouží i jako prevence proti fyzickým a psychickým potížím, zvyšuje se schopnost vyrovnat se se stresem, ovlivňují indikátory osobní pohody a také zlepšuje kvalitu spánku. A protože je to druh fyzické aktivity, dodává tělu pružnost, pevnost, stabilitu, radost, soustředění, vytrvalost, upevnění anebo rozpuštění hranic vlastního já.¹¹⁴ A když veškeré tyto vlastnosti spojíme dohromady, stává se z taneční terapie bezchybná forma terapie.

---

¹¹³ Srov. BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, str. 98-99.

¹¹⁴ Srov. DOSEDLOVÁ Jaroslava, *Terapie tancem*, str. 170-171.

5. Tanec a rituál ve volném čase

Za posledních 150 let se stal volný čas významným ekonomickým a kulturním faktorem, je jedním z indikátorů určující kvalitu života.¹¹⁵ V současné době je člověk chápán jako člověk volného času. V tomto čase by měl být každý šťastný a neměl by mít žádné starosti. Ovšem zde narážíme na problém. Díky hektickému životu mají lidé větší potřebu odpočinku, zalenošit si, ale zároveň se někde realizovat. A s tím si ne všechny skupiny dokáží poradit, dochází tak k nárůstu kriminality, do sporu se dostává svoboda a volnost s povinností a zodpovědností.¹¹⁶ Dnešní lidé se mají potřebu individualizovat a jako prostředek individualizace může také sloužit např. piercing nebo tetování. Ovšem tyto různé modifikace těla vytváří určitou škatulku, do které člověk najednou náleží, ač to nemusel být jeho původní záměr. To může být důvodem, proč nejsou vždy tyto typy individualizace považovány za vhodné, je proto na místě hledat jiné možnosti.¹¹⁷ Tanec se promítá do našeho života mnoha způsoby, ve volném čase je možné tančit na plesech, diskotékách, v tanečních kurzech, doma v pokoji, nebo je povinností zahájit tanec na svatbě. Tanec je tedy brán především jako forma zábavy. Transcendentální myšlenka s navazujícím tradovaným mýtem je dnes společnosti vzdálená, tanec slouží pouze k předejití nudy, očistný a sublimační účinek není brán na vědomí. Lidské tělo je médium ducha a skrze tělo se vyjadřuje ve společnosti, tedy tělo je prostředkem pro zviditelnění duše.¹¹⁸ Co když člověk v životě nemá nějaké platné hodnoty a směr, které mu dávají smysl života? Může začít pociťovat stísněnost, proti které se začne vzpírat, tím dává vzniknout chaosu a bezradnosti.¹¹⁹ V tuto chvíli se nabízí možnost pro pedagogiku volného času. Uvědomit si tento fakt a z tohoto nedostatku čerpat, nabídnout novou možnost, nerozšířenou na našem území, jak využít volný čas s možností prevence pro lidské zdraví. Pravidelná účast na tanečních kurzech nebo terapiích, kde nejde pouze o tanec, ale spíše o osobnost jedince, dává možnost vzniknout rituálnímu jednání. Člověk se začleňuje do většího celku, získává pocit sounáležitosti, má možnost

¹¹⁵ Srov. KAPLÁNEK Michal, *Čas volnosti – čas výchovy*, Portál s. r. o., Praha 2012, ISBN 978-80-262-0450-3, str. 45-47.

¹¹⁶ Srov. KAPLÁNEK Michal, *Čas volnosti – čas výchovy*, str. 53-55.

¹¹⁷ Srov. SOUKUP Martin, *Tělo: čichat, česat, hmatat, propíchnout, řezat*, Pavel Mervart, Praha 2014, ISBN 978-80-7465-108-3, str. 147.

¹¹⁸ STRNAD David, *Metoda taneční výchovy technikou Lestera Hortona*, JAMU, Brno 2015, ISBN 978-80-7460-078-4, str. 99-103.

¹¹⁹ Srov. KAPLÁNEK Michal, *Čas volnosti – čas výchovy*, str. 55.

poznat své tělo a duši, rozvíjet kontakty, spolupracovat s lidmi, utvrdit své vlastní já a zároveň zlepšit své funkční a dynamické možnosti. Tím vším člověk získává smysl svého života a tedy i šťastný život.

Závěr

Cílem mé práce je zabývání se významem tance pro jedince i společnost, jeho rituální charakter a dále význam pro duševní i fyzické zdraví. Problém dnešní doby je uspěchanost a zaměření na výkon a dokonalost. Žijeme ve společnosti, která se nám prezentuje možností vlastní svobody a práv. Společnost nám však dává impulzy, jak bychom měli vypadat, jak se chovat, co dělat nebo nedělat, ale my lidé tuto nabídku přetváříme v diktát. To může mít negativní dopady na každého z nás. Dnes se netančí za účelem vlastního prožitku, ale pro samotný pohyb, tedy výkon. Tím však ztrácí svůj prapůvodní význam a to se pak projevuje i na jeho vnímání. Příkladem může být skutečnost, že mnoho lidí se tanci nevěnuje hlavně proto, že nemají taneční průpravu. V televizi a reklamách vidíme tanečnický praktikující něco mezi tancem a akrobacií, z tance se stal sport, který není pro každého. Samotné provozování tance jde do ústraní a lidé se stávají pouze konzumenty obrazů tančících lidí. Myšlenkou svobody došlo ke ztrátě dávných rituálů a způsobů, jak vyjádřit a prožít emoce, nebo náročné životní situace. Avšak díky genotypům v nás stále zůstává potřeba rituálů, proto si dnes mnoho lidí utváří své osobní rituály, k zachování vlastní identity. Podle získaných poznatků mohou mít některé rituály i tance kladný vliv na naši bio-psycho-socio- spirituální pohodu. Z tohoto důvodu by mohly ve svém společenství dobře posloužit naší společnosti. V České republice nenajdeme moc nabídek volnočasových aktivit se zaměřením výhradně na rituální tance a jejich význam a přitom možná právě taková činnost by měla větší ozdravný účinek než kterákoliv moderní medicína.

Myslím, že v pedagogice volného času je pro tanec velký prostor. Díky tanci si mohou lidé uvědomit sami sebe, své pocity, emoce, duši a tělo. Při skupinovém tanci se začleňujeme do širší skupiny se stejným zájmem. Díky tomu prožíváme pocit sounáležitosti, můžeme lépe komunikovat, a to zejména neverbálním způsobem.

Seznam použité literatury:

BALAŠ Radoslav, *Tance 20. Století*, Nakladatelství Hanex, Olomouc 2003, ISBN 80-85783-40-1.

BLÍŽKOVSKOVÁ Jaroslava, *Úvod do taneční terapie*, Masarykova univerzita v Brně, 1999, ISBN 80-210-2100-4.

COLUCCIA Pina, *Umění břišního tance*, Rybka Publishers, Praha 2004, ISBN 80-86182-85-1.

CORVISIER André, *Tanec smrti*, Volvox Globator, Praha 2002, ISBN 80-7207-439-3.

ČÍŽKOVÁ Klára, *Tanečně-pohybová terapie*, Triton s.r.o., Praha 2005, ISBN 80-7254-547-7.

DOSEDLOVÁ Jaroslava, *Terapie tancem*, Grada Publishing a.s., 2012, ISBN 978-80-247-3711-9.

DUBOVSKÁ Zorica,.... *Dějiny Indonésie*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, ISBN 80-7106-457-2.

ELIADE Mircea, *Iniciace, rituály, tajné společnosti*, Computer Press, Brno 2004, ISBN 80-722-6901-1.

ELIADE, *Posvátné a profánní*, nakladatelství Oikoymennh, Praha 2006, ISBN 80-7298-175-7.

FROMM Erich, *Mýtus, sen a rituál*, nakladatelství Aurora, Praha 1, 1999, ISBN 80-85974-70-3.

GREMLICOVÁ Dorota, *Stopy tance*, Sborník prací Ústavu pro taneční vědu při Hudební fakultě Akademie múzických umění v Praze, Ermat Praha 2007, ISBN 978-80-7331-118-6.

GREMLICOVÁ Dorota (ed.), *Tanec a společnost*, Akademie múzických umění v Praze, 2009, ISBN 978-80-7331-162-9.

HEERS Jacques, *Svátky bláznů a karnevaly*, Nakladatelství Argo, Praha 2006, ISBN 80-7203-777-3.

KAPLÁNEK Michal, *Čas volnosti – čas výchovy*, Portál s. r. o., Praha 2012, ISBN 978-80-262-0450-3.

KARLOVÁ Jana, *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, nakladatelství Pavel Mervart, Červený Kostelec 2013, ISBN 978-80-7465-0765-076-5.

KAUFMANNOVÁ-HUBEROVÁ Gertud, *Děti potřebují rituály*, Portál s.r.o., Praha 1998, ISBN 80-7178-203-3.

KUNG Hans, *Po stopách světových náboženství*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, ISBN 80-7325-059-4.

LUKIANOS, *O tanci*, 2. Sv. edice, vzdal Jan Rey, 1930.

PAVLICOVÁ Martina, *Cestami lidového tance*, Masarykova univerzita, Brno 2012, ISBN 978-80-210-6090-6.

PAYNEOIVÁ Helen, *Kreativní pohyb a tanec ve výchově, sociální práci a klinické praxi*, portál s.r.o., Praha 1999, ISBN 80-7178-213-0.

PECOLD Lumír, *Slavnosti a rituály*, Nakladatelství Ppress-Pecoldová, Frýdek-Místek 2009, ISBN 9878-80-86312-00-2

SCHMITT Jean-Claude, *Svět středověkých gest*, Nakladatelství Vyšehrad, 1990, ISBN 80-7021-729-4.

SOUKUP Martin, *Tělo: čichat, česat, hmatat, propichovat, řezat*, Pavel Mervart, Praha 2014, ISBN 978-80-7465-108-3.

STRNAD David, *Metoda taneční výchovy technikou Lestera Hortona*, JAMU, Brno 2015, ISBN 978-80-7460-078-4.

TAFT F. Robert, *Život z liturgie*, Centrum Aletti Refugium Velehrad-Roma s. r. o., Olomouc 2008, ISBN 978-80-86715-95-7.

VLČKOVÁ Michaela, *Žehnání matky*, Akropolis, Praha 2015, ISBN 978-80-7470-110-8.

Internetové zdroje:

oko.yin.cz//22/karnevaly/. [online]. 30. 12. 2016 [cit. 2016-12-30]. Dostupné z: oko.yin.cz/22/karnevaly/

Víra cz. [online]. [cit. 2016-12-16]. Dostupné z [cit. 2012-09-30]. <http://www.vira.cz/Texty/Glosar/Masopust-zakladni-informace.html>

ABSTRAKT: Charvátová M., *Rituální význam tance*. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce ThLic. Michaela Vlčková, Th.D.

Klíčová slova: tanec, rituál, fyzické a duševní zdraví, orientální tanec, taneční terapie

Práce je zaměřena na historický vývoj tance, jeho uplatnění v minulosti i v současnosti. Dále se zaměřuje na všeobecnou definici rituálů, jeho základní pojetí a praktické vysvětlení. Nabízí pohled, při jakých příležitostech je tanec s rituálem propojen, kdy byl a stále je tanec využíván v rituálních praktikách. Tato práce také zaznamenává, v jakých sférách se tance a rituály uplatňují, jaké přínosné možnosti pro jedince a společnost nabízí. Shrnuje celkové hodnocení a další využití těchto fenoménů, přibližuje důvody, proč je dobré tanec a rituály ponechávat v a objevuje novou myšlenku, jak dnešní společnost obohatit o novou možnost využívání volného času.

ABSTRACT: *The importance of ritual dances*

Key words: dance, ritual, physical and mental health, oriental dance, dance therapy

The work is focused on the historical development of dance, its application in the past and the present. It also focuses on a general definition of rituals, its basic concepts and practical explanation. It offers a look at what occasions is a ritual dance connected when it was and still is a dance used in ritual practices. This work also records, in what beneficial opportunities for individuals and society offers. It summarizes the overall assessment and further use of these phenomena, closer to the reasons why it is good to leave dance and rituals in and discover new way to enrich our society with a new option to use your free time.